

2. Хелмке Г., Левитски С. Неформальные институты и сравнительная политика : основные направления исследований // Прогнозис. 2007. № 2. С. 188–211.
3. Патнам Р., Леонарді Р., Нанетті Р. Й. Творення демократії: Традиції громад.активності в сучасній Італії [Пер. з англ. В. Ющенко]. К: Ви-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 302с.
4. Лавренова К. О. Особливості розвитку гібридного політичного режиму в умовах демократизації. Дис. канд. політ. наук. Київ, 2017. 325 с.
5. Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці : Книги – ХХІ, 2016. 552 с.
6. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; «Логос», 2016. 416 с.
7. О’Доннелл Г. Делегативная демократия // Пределы власти. 1997. №2-3. С. 28-34.
8. Головаха Е., Панина И. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе // Социология: теория, методы, маркетинг. 2001. №4. С.3–24.
9. Дослідження у сфері корупції: основні результати і рекомендації / ТСППР. 2019. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873580-doslidgeennya-u-sferi-koruptsiyi-osnovni-rezultati-i-rekomendatsiyi> (дата звернення 22.12.2019)

Haponenko V. A. *The Role of Informal Institutions in the Process of the Ukrainian Political System Democratization.*

The article examines the role of informal institutions in the process of hybrid institutionalization in the context of prospects for further democratization of Ukraine's political system. The positive potential of informal institutions in the process of democratization of the political system is emphasized. The hybrid nature of the political regime and institutional changes, the contradictions of formal and informal institutions, which impedes the democratization of Ukraine's political system, are proved.

The ways of institutionalization of democratic institutions are indicated, in particular the creation of alternatives of informal institutions rooted in the mass consciousness, the improvement of the work of formal structures due to the detailing of legislation and the improvement of the quality of their functioning, the granting of formal status to informal practices with determination of permitted methods of their activity.

Keywords: political institute, informal institute, hybrid institutionalization, democratization of political system.

УДК 321.011.5

Іванова Н. Ю.

ПОЛІТИЧНИЙ ПОПУЛІЗМ В УМОВАХ НЕЗАВЕРШЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті розглядаються особливості популізму як методу управлінської діяльності і засобу політичної боротьби у умовах трансформації політичної системи. Досліджуються причини посилення популізму у сучасному демократичному інформаційному суспільстві, зокрема орієнтація на виборця, медійність політики, ірраціональні методи боротьби та легітимації влади, а також наслідки такої тенденції (порушення функції представництва інтересів, спрощення та стереотипізація політичних процесів, постійна критика правлячого режиму).

Обґрунтовується теза про негативну роль популізму як неформального політичного інституту, що в умовах нестабільного демократичного режиму загрожує перманентною делегітимацією політичної влади, неефективності формальних інститутів, напруженістю і конфліктністю суспільства, загрозою редемократизації. Наведено аргументи щодо популіського характеру політичної влади в Україні.

Ключові слова: популізм, делегітимація влади, політичний інститут, трансформаційна політична система.

Популізм – загальносоціальна, багатогранна категорія, політичний інструмент, що використовується у боротьбі за владу. Існує безліч визначень популізму. Однак, в умовах перехідного характеру політичної системи особливого значення набуває його розуміння як засобу політичної боротьби, що передбачає застосування популярних, в конкретній ситуації ідей, спрощених уявлень, обіцянки швидких результатів для досягнення політичних цілей. Іншими словами, популізм – це роздача обіцянок в обмін на підтримку виборців під час голосування та в процесі прийняття політичних рішень.

Здебільшого явище популізму розглядається як об'єктивний наслідок демократизації, масовізації, медіації світової спільноти. Проте, в умовах слабкості демократичних інститутів, громадянського суспільства, низького рівня політико-правової культури популізм зміцнює свої позиції і стає провідним політичним інститутом, що деструктивно впливає на функціонування політичної системи та перешкоджає завершенню демократичного переходу.

Різні аспекти популізму ґрунтовно розглянуті у зарубіжній (Г. Вайнштейн [1], А. Глухова [2], М. Макмілан [3]) та вітчизняній (М. Дем'яненко [4], А. Колодій [5], О. Лісничук [5], І. Кіянка [7], О. Новакова [8], А. Романюк [9]) науковій літературі. Однак ці дослідження не вичерпують питання про шляхи мінімізації деструктивного впливу популізму на процеси демократичної трансформації. Особливо актуальна ця проблематика в світлі високого рівня конфліктності перехідних суспільств, зокрема гібридної війни та відкритого військового протистояння в Україні.

Тому *метою* статті є аналіз особливостей популізму в умовах незавершеної трансформації, гібридизації політичного режиму, а також методи протидії деструктивному впливу популізму. Для досягнення цієї мети, насамперед, звернемось до теоретичних засад дослідження популізму. Тривалий час популізм розглядався як ідеологія антисистемних, найчастіше лівих політичних сил, що виступали з гаслами антиелітарності, підвищення ролі народу у процесі управління державою.

Поступово зміст популізму розширювався. Сьогодні до популізму схильні й центристські партії, і правлячі режими, які використовують популізм не лише як сукупність ідей, але й як засіб досягнення влади, механізм публічного управління [3]. Популізм набуває характеру неформального політичного інституту, тобто інституціоналізується, утверджується як норма, традиція політичної діяльності, лояльно сприймається суспільством.

Дійсно, майже всі політики використовують популістські методи у політичній боротьбі, щоб сподобатись виборцям, для чого потрібне вміння спілкуватися простою, зрозумілою звичайним людям мовою, говорити просто про складні речі, чітко висловлювати думки, висвітлювати нагальні проблеми, критикувати владу за її прорахунки. Всі ці складові містять елементи популізму.

Саме по собі явище популізму не має виключно негативного змісту. Однак, ряд особливостей популістської риторики, якщо вони мають всеохоплюючий провідний вплив на політичні процеси, можуть провокувати системні кризи та політичну нестабільність. Більшість дослідників виділяють такі ознаки популізму:

- спрощена картина суспільно-політичної реальності, наявних проблем та завдань, соціальних потреб, інтересів та ідентичностей. Використовується поняття «народ» як неструктуроване та монолітне явище. Апеляція до народу як цілості уповільнює артикуляцію інтересів суспільних груп, ускладнює можливості їх представлення і захисту;
- популістичний дискурс поділяє суспільство на «своїх» і «чужих», підтримує стан постійної конфронтаційності;
- популізм виступає з постійною критикою правлячого режиму, а тому спричиняє перманентну делегітимацію наявного політичного і соціального порядку [6].

Багато дослідників явища популізму справедливо вважають його продуктом демократії, своєрідним побічним ефектом становлення демократичних інститутів та процедур [1; 2; 4]. Адже в реальній політичній практиці народ не може бути суб'єктом влади, оскільки він не наділений волею і свідомістю, здатністю приймати рішення діяти. Народовладдя це лише декларативний принцип, що закріплюється системою політичних інститутів. Також політичні еліти прагнуть здобути якомога більшу підтримку на виборах, а тому апелюють до народу. «Харизматична медійна демократія заохочує популістський стиль у загальноприйнятій політиці», – відмічає К.фон Байме [10, с. 106].

На думку А. Романюка, популізм продовжує посилювати своє значення у ХХІ ст., чому сприяли такі процеси, як перенесення уваги у демократичному розвитку з захисту прав більшості на гарантування прав меншості; розвиток та підсилення форм безпосередньої демократії та засобів масової комунікації, що відповідає ідеологічній риторичній популізму; актуалізація на протигагу глобалізму звернень до національних цінностей і заперечення універсальних критеріїв розвитку суспільного життя; ускладнення та бюрократизація процесу прийняття рішень і політичного процесу загалом у межах європейських національних держав. Усе це призводить до непрозорості діяльності влади, ускладнює розуміння «простим громадянином» сутності політичного процесу, сприяє формуванню підозр і відповідно веде до зацікавленості у «простій, зрозумілій» політиці [9, с. 240].

Отже, популізм у сучасному світі стає неодмінним атрибутом кожного політика. При цьому його агресивність зменшується через підвищення політичної культури громадян, розвиток громадянського суспільства, наявність у суспільстві толерантності і плюралізму думок. Водночас, варто наголосити, що характер і роль популізму істотно залежить від рівня розвитку демократичних політичних інститутів в державі. В умовах стабільної консолідованої демократії, політик, який прийшов до влади з використанням популістської технології, докладає зусиль для реалізації своєї передвиборчої програми, що є основним критерієм діяльності політичного лідера в демократичному суспільстві. Якщо його обіцянки розходяться зі політичною діяльністю, то на чергових виборах такий політик зазнає поразки, оскільки цим обов'язково скористаються опоненти.

Найбільшою мірою популізм поширений серед верств населення з низьким рівнем політичної і правової культури, а також за умов несталих структур народовладдя. Стосовно перехідних політичних систем варто зазначити такі особливості популізму. *По-перше*, роль популізму набуває особливої ваги у зв'язку з політичною та економічною кризою, соціальним розшаруванням, загостренням суспільних суперечностей. Це зумовлює становлення популістських режимів, покликаних примирити протилежні інтереси різних верств суспільства, досягти консенсусу політичними силами, що їх відстоювали.

Варто погодитись з твердженням О. Новакової, що у суспільствах перехідного типу, до яких належить і Україна, громадяни підсвідомо тяжіють до швидкого вирішення наявних проблем і не схильні до повсякденної участі у цьому процесі. Тому вони більш лояльні до політиків, які обіцяють краще життя вже сьогодні. До того ж в нашій країні відсутні потужні ліві партії, що у своїх програмах та діяльності актуалізують соціальні проблеми та питання загальної справедливості, тому їх місце активно займають популісти, для яких соціальна справедливість – не ідеологія, а засіб отримання влади [8].

Однак, найгіршим є варіант популізму в умовах низького рівня політико-правової культури. Нездатність мас протистояти демагогії, чорно-біла картина світу, готовність обожнювати чергового кумира і зненавидіти його конкурентів активно використовуються популістськими лідерами для мобілізації суспільної підтримки.

По-друге, популізм загрожує становленням авторитаризму. В суспільстві зі слабо вираженими демократичними традиціями популістський політик перекладає відповідальність за власні прорахунки та нездатність вирішити нагальні потреби, крах декларованих перетворень на третіх осіб або зовнішнього ворога. При цьому він апелює до громадської думки, за підтримкою звертається до народу, що його обрав, налаштовуючи своїх прихильників проти вигаданого ним «цапа-відбувала». Таким чином посилюється тиск

на «винуватців», домагаючись їх відходу з політичної арени, закріплення статус-кво, звужуються можливості для діяльності опозиції. При цьому використовується репресивний апарат, організовуються військові кампанії у сусідніх державах. Яскравий приклад політика Російської Федерації, яка постійно проводить нерентабельні з економічної точки зору військові акції, які слугують методом відволікання уваги власної громадськості від внутрішніх проблем.

По-третє, популізм вкорінюється у суспільно-політичну практику трансформаційних держав і як неформальна процедура перешкоджає ефективному функціонуванню демократичних політичних інститутів. Народовладдя не реалізується як демократичний принцип, тому посилюється розчарування пересічних громадян у цінності демократії загалом. Причому доки народ буде орієнтуватися не на реальний стан справ в економічній та соціальній сфері, а на красномовні вислови політиків – небезпека авторитаризму буде існувати.

Таким чином, популізм в умовах незавершеної трансформації набуває всеохоплюючих масштабів та становить загрозу не лише процесу демократичного переходу, але й функціонуванню транзитивних політичних систем загалом. Цю загрозу можна пояснити декількома причинами.

По-перше, у процесі комунікації представників влади та мас використовується нераціональна аргументація, зокрема, акцентується увага на особистісних якостях нових облич, розроблених політтехнологами, використовуються «фейкові» новини та соціологічні шоу, нав'язуються стереотипи, навішуються ярлики, використовується залякування.

По-друге, популізм відволікає увагу громадськості від дійсно важливих проблем (тіньова економіка, утвердження гібридної олігархічної політичної системи). Популізм – це завжди відхід від справді актуальних проблем, від об'єктивно існуючих інтересів і потреб людей, що відволікає суспільство від реальності та затягує його в світ ілюзій, нездійснених мрій та очікувань. Популізм завжди виникає на ґрунті розчарування, причому на ньому ж найчастіше й завершується.

По-третє, популізм породжує делегітимацію політичної системи у випадку невиконання обіцянок, розчарування населення у популістських гаслах. Адже він маніпулює довірою людей, деформуючи реальний стан речей. У суспільстві існує необхідність об'єднання зусиль політичної еліти та громадян у здійсненні конкретного політичного курсу на основі взаємної довіри. Відтак довіра полягає у відношенні до іншого суб'єкта та його дії, що ґрунтується на переконаності в правоті, вірності, порядності та чесності. Водночас, народу важливо знати, що політики є людьми компетентними, освіченими, здатними приймати професійні політичні рішення. Довіра є своєрідним кредитом, що випереджає реальні події та згодом закріплюється або руйнується. Як зазначали класики зарубіжної політичної думки Р. Патнам, Ф. Фукуяма, тільки на основі довіри може здійснюватись ефективна політика [11; 12]. Також варто акцентувати увагу на те, що в процесі комунікації будь-яка інформація проходить фільтр довіри і недовіри, у результаті чого об'єктивна реальна інформація може бути сприйнята критичніше ніж брехлива, у зв'язку з несумісністю першої з ментальними, національними, традиційними й іншими особливостями цього суспільства. Семантика популізму базується на виокремленні з числа актуальних проблем чіткого теоретичного змісту і перетворенні його в абстракцію, під яку можна підвести будь-який факт, ситуацію чи подію, пов'язати будь-яке поняття з діями правлячої групи і концепціями, що виправдовують її діяльність.

По-четверте, у зв'язку з тим, що політика здійснюється за допомогою багатообіцяючих, але відірваних від реальності гасел, декларацій, закликів, то її хід буде пустопорожнім, інтереси більшості залишаються невираженими і незадоволеними. Політика за таких умов набуває характеру імітації, запускається її конфліктний потенціал часто з непередбачуваними наслідками. Отже, сама політика буде неефективною, що ми часто спостерігаємо. Так, не були реалізовані такі гасла як «100 кроків назустріч людям», «Покращення життя вже сьогодні», «Український прорив» тощо.

Нарешті, схильність популізму до конфронтаційності в умовах низького рівня толерантності, терпимості до протилежних конфліктів загрожує переростанням суспільних суперечностей у відкрите протистояння зі застосуванням насильства. Як стверджує Ф. Закарія: «Введення демократії в розколотих суспільствах лише заохочує націоналізм, етнічні конфлікти і навіть війни. Організувати собі масову підтримку простіше за все на расовому, етнічному чи релігійному ґрунті» [13, с. 117].

На жаль, українська політична практика є яскравим прикладом окреслених тенденцій зростання ролі популізму. Це пов'язано зі спрощеним розумінням народовладдя, його ототожнення з анархією або мітинговою демократією, що насправді вульгаризують сутність цього демократичного принципу. Поряд зі зростанням інтересу громадян до політичних процесів, посилюється роль популістської риторики, оскільки політична участь досі не підкріплена здатністю громадської думки адекватно оцінювати політичні процеси та ситуацію в країні.

Апогеєм популізму стала передвиборча кампанія 2019 р. Так, визначальними якостями кандидата на пост глави держави вважали його популярність, що сформувалась у суспільстві за рахунок фільму «Слуга народу», успішного шоу-бізнес менеджменту. Натомість, ніякого значення не відіграли відсутність чіткої політичної програми та політичного досвіду, вагомих результатів діяльності у політичній сфері. Визначальними чинниками електоральних преференцій стали вік кандидата, новизна його обличчя, але не програма кандидата, шляхи її реалізації, партійна приналежність, освіта, здатність вирішувати надскладні суспільно-політичні проблеми. Як бачимо, перемога на виборах В. Зеленського та його команди цілком вписується у європейські тренди, оскільки він є шоуменом та активно використовував мережеві засоби комунікації.

Зростання ролі популізму як чинника політичного процесу пов'язане з кризою довіри до старої політичної еліти, які вчасно не відчули і не відреагували на назрілі соціальні проблеми. Такий висновок цілком правомірний щодо парламентських виборів 2019 р.: голосування відбувалось здебільшого не за, а проти старої політичної еліти, внаслідок чого склад Верховної Ради оновився на понад 80%.

Вибори 2019 р. засвідчили нігілізм громадян щодо всієї системи влади, доведений до абсурду. Втома від інституційної невизначеності призводить в Україні до зростання ролі популізму як механізму легітимації та реалізації політичної влади. Посилює популістські тенденції сучасної політики стрімкий розвиток ЗМІ, зокрема мережевих. Як слушно зауважує М. Розумний: «Наслідком таких підходів є поява нових політичних проєктів, заснованих на мережевій, «вірусній» та інших мобілізаційних технологіях, що фінансуються з альтернативних, в т.ч. зовнішніх джерел. Реклама партійних брендів стає дедалі агресивнішою, фігури партійних лідерів дедалі ефектнішими, а середовище «партійних активістів» із часом професіоналізується і набуває ознак корпоративної закритості» [14, с. 87].

Також на всіх етапах функціонування політичної системи України спостерігається криза легітимності органів державної влади. Не стала винятком і теперішня влада, яка отримавши рекордну підтримку на виборах, нині стрімко втрачає рейтинги. Як повідомляє Інтернет-видання «Українська правда», протягом осені частка тих, хто ставиться до В. Зеленського позитивно, зменшувалась: 73% в вересні, 66% в жовтні, 64% на початку листопада, 52% в кінці листопада. Частка тих, хто ставиться до В. Зеленського негативно, протягом осені зростала: 7% в вересні, 9% в жовтні, 12% на початку листопада, 19% в кінці листопада [15].

Нарешті, наслідками засилля популізму, штучної актуалізації у ході політичної риторики відмінностей регіонів України, статусу російської мови тощо стають військові дії на Сході України, міліарний тиск на Українську державу збоку Росії. Саме в цьому контексті популізм виступає як одна із головних загроз національній безпеці України.

Отже, популізм є невід'ємним елементом демократичного суспільства, що перестав бути просто конкурентною технологією боротьби за прихильність виборця. Наразі він є

чинником, який рішуче впливає на структурування, на напрями й динаміку політичних і соціальних змін, на діяльність державних, політичних, економічних, соціальних інституцій, на трансформацію старих і творення нових. Однак у трансформаційних політичних системах він набуває всеохоплюючий характер, зумовлює перманентну делегітимацію, конфліктність суспільства. Таке поширення популізму означає не лише використання певної риторики, але формування особливої картини світу, творення специфічної суспільної реальності (особливо в набутих в останній період масштабах і формах). При цьому абсолютна більшість впливів і змін, які відбуваються внаслідок домінування популізму, мають характер деструктивний, в тому числі і з точки зору перспектив демократичного розвитку України.

Використана література:

1. Вайнштейн Г.И. Современный популизм как объект политологического анализа // Полис. Политические исследования. 2017. No 4. С. 69–89.
2. Глухова А.В. Популизм как политический феномен: вызов современной демократии // Полис. Политические исследования. 2017. No 4. С. 49–68.
3. Макміллан М. Що таке популізм? URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/makmillan/shchotake-populizm-412114.html> (Дата звернення 10.12.2019).
4. Дем'яненко М. М. Популізм в демократичному суспільстві: особливості використання та сприйняття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. 2013. №3(113). С. 93–96.
5. Колодій А. Сучасна демократія і популізм: споріднені супротивники URL:<https://political-studies.com/?p=2240> (Дата звернення 10.12.2019)
6. Кіянка І. Б. Популізм як феномен політичного життя // Вісник Дніпропетровського університету. Політологія, 2013, Т. 21, Вип. 23 (4). С. 28–35.
7. Лісничук О. Популізм в Україні: теоретичні засади проблеми вивчення феномену // Наукові записки 2015 №4 (78). С.63–73.
8. Новакова О. Тренд популізму у сучасному політичному процесі // Вісник Дніпропетровського університету, 2017, № 1. С.137–145.
9. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 391с.
10. Байме К. Дилеммы европейской демократии: синдром усталости демократии и возможности ее реформирования // Дилеммы европейской демократии в начале XXI ст. М., 2005. №2. С. 78-99.
11. Патнам Р., Леонарді Р., Нанетті Р. Й. Творення демократії: Традиції громад.активності в сучасній Італії [Пер. з англ. В. Ющенко]. К: Ви-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 302с.
12. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. М: ООО «Издательство Аст», 2005. 588с.
13. Закария Ф. Будущее свободы: нелиберальная демократия в США и за их пределами. М: Ладомир, 2004. 383с.
14. Розумний М. М. Виклики національного самовизначення: монографія. К. : НІСД, 2016. 196 с.
15. Рейтинг Зеленського стрімко впав до 52% / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/11/28/7233261/> (Дата звернення 10.12.2019)

Ivanova N.Y. Political Populism in the Conditions of Unfinished Transformation

The features of populism as a method of administrative activity and a means of political struggle in the conditions of transformation of the political system are considered in the article. The causes of increasing populism in the modern democratic information society, including voter orientation, media mediation, irrational methods of power struggle and legitimation, as well as the consequences of such tendency (violation of the function of representation of interests, simplification and stereotyping of political regime, are investigated).

The thesis about the negative role of populism as an informal political institute, which in the conditions of unstable democratic regime threatens permanent delegitimation of political power, inefficiency of formal institutions, tension and conflict of society, threat of redemption is substantiated. Arguments about the populist nature of political power in Ukraine are presented.

Keywords: populism, delegitimation of power, political institute, transformational political system.

УДК 316.3:32-051-021.432

Бокоч Ю. М.

РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджено роль політичної комунікації держави та громадянського суспільства в сфері боротьби з корупцією. Феномен корупції розглянуто як суттєву ваду соціальної комунікації в українському суспільстві, проаналізовано її прояви як на офіційно-державному, так і на побутовому рівнях. Визначено такі основні напрямки розвитку антикорупційної комунікації як формування довіри до антикорупційних дій через налагодження ефективної співпраці держави та громадянського суспільства; розвиток онлайн сервісів та спеціальних центрів надання адміністративних послуг; регулярне проведення комунікаційних кампаній, спрямованих на інформування та освіту населення в цій галузі; руйнування поборюваного ставлення до побутової корупції та створення «нульової толерантності» до будь-яких корупційних дій.

Ключові слова: політична комунікація, антикорупційна діяльність, держава, громадянське суспільство.

Політична комунікація відіграє провідну роль в житті сучасного суспільства. Вона пов'язує усі сфери суспільного життя, створює працюючу єдність з розрізнених інституціональних та не інституціональних елементів. Тому так важливо, щоб сутнісна та змістовна якість комунікативної взаємодії відповідала демократичним принципам, мала відкритий та рівноправний характер. У випадку ж використання комунікативних каналів для інформаційного насильства, примусу та маніпуляцій виникають такі вади суспільного життя як корупція, що формується саме в процесі комунікування влади та громадянського суспільства. Відповідно зростає актуальність дослідження інформаційно-комунікативних заходів боротьби з корупцією, створення стратегії державної політики щодо розбудови системи комплексних, послідовних та скоординованих антикорупційних комунікацій, які стануть ефективним інструментом запобігання та протидії корупції на державному, інституційному та побутовому рівні, сформують довіру до антикорупційних ініціатив влади та зменшать толерантність до будь-яких проявів корупції [1].

Комунікація суспільства з владними структурами, громадськими об'єднаннями були об'єктом вивчення багатьох вчених – Р. Патнама, Ю. Габермаса, Т. Карозерса та ін. Важливі дослідження з проблем корупції зробили сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені С. Барсукова, А. Бистрова, І. Мошкіна, М. Сильвестрос та ін. Застосування інформаційно-комунікативних засобів та технологій у антикорупційній діяльності досліджували Ю. Алексєєва, О. Іванюк, К. Бабенко, О. Береза, В. Габрінець, М. Дітковська, О. Карпенко, В. Нонік, А. Сухаріна та інші дослідники. Не дивлячись на значні здобутки вчених, визначена в темі проблематика є надзвичайно складною, багатовимірною і потребує подальшого дослідження в аспекті визначення теоретичних і практичних засад розвитку антикорупційних інформаційно-комунікаційних технологій. *Мета статті* – визначити основні напрямки та інструменти застосування комунікативних практик у налагодженні функціональної взаємодії влади та громадянського суспільства в сфері боротьби з корупцією.

Система суспільних відносин включає в себе зв'язки та форми взаємодії, що виникають в соціальній сфері життя людей. Аналізуючи дані аспекти, Т. Парсонс вбачав сутність